

Gode biskop og ansatte i Nidaros bispedømme,

Takk for gjestfriheten dere utviser ved å invitere meg.

Jeg har blitt utfordret til å snakke om «Troens plass i et moderne samfunn», med undertittelen «inspirasjon til å være en frimodig kirke».

Nå vet jeg ikke hvor mye mer inspirasjon dere trenger for å være frimodige, egentlig, når dere allerede har invitert en muslim til å snakke for dere.

1.

Jeg tenker at det naturlige stedet å starte med er: Hvorfor trengs frimodighet?

«Som ansikt speiler seg mot ansikt i vannet, finner det ene mennesket sitt hjerte igjen hos det andre», står det i Bibelen.

Det sier noe om hvor avhengige vi er av hverandre som mennesker, at vi speiler oss i hverandre, at vi leiter etter gjenkjennelse i dem vi møter. De fleste som får spørsmål om hvordan de ble den de er vil vise til summen av erfaringene de har gjort seg, menneskene de har møtt og hvordan de er blitt formet av disse møtene.

Hvis det er riktig – at vi er summen av det vi har erfart sammen med andre – så kan vi spørre: Hva gjør det med oss -- at vi er summen av egne og andres historier?

Her kunne vi oppsøkt Bibelen eller Koranen for svar – jeg foreslår heller en annen (for meg) hellig bok, nemlig «Forførelsen» skrevet av Jan Kjærstad. Der skriver han: ”historier handler [...] dypest sett om å gi mennesker nye øyne, slik at man kan *se verden annerledes*”.

Se verden annerledes.

Det er det frimodighet handler om, tror jeg, å møte andre mennesker, å våge å se verden på en annen måte.

Hvis vi ikke oppsøker hverandre lærer vi ikke noe nytt. Vi reproducerer bare gamle sannheter.

«Dere mennesker, Vi har skapt dere som mann og kvinne og gjort dere til folk og stammer, slik at dere må kjenne hverandre», står det i Koranen.

Kjenne hverandre. Altså klare å stå ansikt til ansikt med hverandre, på tross av ulikheter som menn eller kvinner, folk eller stammer, eller nettopp på grunn av disse ulikhetene.

Samtidig er dette noe av det vanskeligste vi gjør for tiden: Å stå ansikt til ansikt med hverandre i et stadig mer sammensatt Norge.

I november i fjor ble over 100 drept og nesten 200 skadet i Paris etter et terrorangrep av voldelige islamister. I Norge har politiet vært midlertidig bevæpnet i over ett år på grunn av mulig fare for potensielle angrep mot uniformerte politifolk og militære fra islamister.

Denne trusselen har utløst motreaksjoner – ikke bare mot de ekstreme muslimer – men også mot den vanlige muslimske mann og kvinne.

Millioner av mennesker er på flukt i verden. Den økte asyltilstrømmningen til Norge har utfordret oss på flere måter. Politiets Sikkerhetstjenesten mener at det har bidratt til at trusselen fra de høyreekstreme miljøene i Norge er økende, og at antall sympatisører som ikke er en del av et organisert miljø er i vekst.

For en drøy uke siden hevdet lederen for Odins Soldater, en selverklært borgervernsgruppe, at de hadde rekruttert 21 nye medlemmer bare i Trondheim. Så meldte Allahs soldater seg.

Det er en underdrivelse å si at vi lever i en ulmende tid.

2.

Som barn pugget jeg arabiske Koran-vers på ferie i Pakistan, og sang norske salmer i en av Misjonssambandets barnehager på Tau.

I oppveksten tilbrakte jeg både tid hos jenteforeningen til Sanitetskvinnene på Bedehuset i Bjørheimsbygd og på norskpakistanske fester i Stavanger.

I omgangskretsen min var det alt fra svært troende kristne og muslimer - til ungdommer som var religiøse på hverdagene, men ikke i helgene, for da passet det så dårlig.

Da jeg var politisk rådgiver for Stoltenberg II-regjeringen, for det som snart er 10 år siden, så pleide jeg å ha en Koran stående synlig i bokhylla på jobb. Den stod der side om side med blant annet Norges Lover, og en bok om statsforfatningsrett.

Koranen står ikke i hylla mi på jobb lenger. Den er hjemme, øverst på bokhylla, slik tradisjonen er. Det har jeg tenkt på: Hvorfor har jeg ikke lenger en Koran på kontoret? Det er jo ikke slik at noen av de som er på møter hos meg har gått glipp av at jeg er muslim.

På mange måter lever vi i en tid der synlig religiøsitet kan fremstå som en provokasjon. Og siden jeg, for mange, er en vandrende provokasjon som kvinne, ung, muslim og sosialdemokrat, har jeg kanskje ubevisst tonet ned provokasjoner som kan fremstå som «unødvendige».

I tillegg er det slik at det fortsatt, for mange, er vanskelig å bli overbevist om at en troende ikke nødvendigvis ønsker å infiltrere sin gudstro i det politiske systemet

Så kan man spørre: Har det egentlig noe å si at Koranen ikke lenger står der?

Ikke på andre måter enn at det gapende hullet i hylla står der som enda et symbol på selvsensur for ikke å bli misforstått.

Jeg kjente meg derfor igjen i Ida Marie Haugen Gilberts kronikk på NRK Ytring for to år siden. Hun skriver om en dag hun strakk seg etter Bibelen, og plutselig la merke til at hun hadde satt den feil vei, med bokryggen vendt innover, i bokhylla. Og hun kom på at hun snudde den kvelden i forveien, da de skulle ha gjester hjemme. «Og det var da en god grunn», skriver hun. «Ikke fordi jeg ville skjule at jeg leste bibel, men fordi jeg ikke orket å forklare meg. Det er nemlig noe med dette. Hvis jeg sier jeg er kristen så føler jeg at jeg skylder en forklaring. Dersom jeg skal ha en viss type gjester på besøk, så rydder jeg altså bort ting som kan stemple meg som irrasjonell: Bibel og psykofarmaka. Ja, og dameblader.»

Jeg tror nøkkelordene her er «ikke orket å forklare meg».

Uten noen sammenligning for øvrig, så forteller Tony Blair, tidligere statsminister i Storbritannia, i en BBC-dokumentar at han unngikk å si noe om religion da han var statsminister: «Snakker du om det her i vårt [britiske, politiske] system og, ærlig talt, folk vil tro du er litt sprø. Jeg mener ... de kan komme til å tro at du vil gå og sette deg i et hjørne ... og småprate med mannen i etasjen over og så komme tilbake og si 'ja, nå har jeg blitt fortalt svaret og slik er det'».

Denne uroen er nok kulturelt betinget. I USA er det annerledes.

Det lot Blair seg en gang inspirere av. Han foreslo å avslutte en av sine egne taler med «Gud velsigne Storbritannia», inspirert av amerikanske presidenters «God bless America».

Da ble det oppstandelse blant rådgiverne. De frarådet dette på det sterkeste. Det endte med at han i stedet bare takket for oppmerksomheten.

3.

Hva vil det si å være frimodig?

For å forklare hva jeg tenker om det vil jeg starte med dette bygget:

Erkebispegården er Nordens eldste verdslige steinbygning, samtidig som denne hallen vi er i nå [Øysteinsalen] er knapt 20 år gammel. Begge bygningene trengs. De representerer både tradisjon og modernitet, og de står i harmoni til hverandre. Kanskje kan vi lære noe av dét: For eksempel at når vi bygger det nye, slik at det står til det gamle, så sikrer vi både fremskritt og kontinuitet. Det gjelder for arkitektur – men også for kultur, identitet og selvforståelse.

Sosialantropologen Marianne Gullestad, som gikk bort så altfor tidlig for noen år siden, bare 62 år gammel, skrev om det å være «trygg på sitt eget».

Hun skrev hvordan dette er noe mange velmenende sier, og at det å være «trygg på sitt eget» spiller på ideen om å ha røtter et sted, å ha noe fast og uforanderlig å klamre seg til. Men, presiserte hun, denne idéen har viktige svakheter. «Mennesker velger ikke familien eller nasjonen de er født inn i, men de velger både hvor intenst de omfavner disse identitetene, og hvilke elementer ved de medfølgende tradisjonene de legger vekt på». Og her er det viktigste

hun skrev om dette: De som er trygge i sitt eget er de som er i stand til å kritisk reflektere over hvem de er. «Det er *refleksjon, diskusjon og kritikk* som demonstrerer den trygghet som skal til (...).»

For meg beskriver hun dermed også godt hva det frimodige skal bestå av: Altså være trygg på sitt eget ved å våge å begi seg ut på refleksjon, diskusjon og kritikk.

Det handler om å praktisere det Erkebispergården representerer – å bevare det gamle, ved å utvikle det nye.

4.

Slik jeg ser det er det særlig tre viktige grunner til at frimodighet i trosspørsmål trengs.

- i. Den første grunnen er at uten frimodighet risikerer vi ingen fremgang. Vi risikerer stagnasjon. Alt som er levende er i bevegelse. Alt som er dødt ligger stille. Skal vår tro være levende må det søke kontakt med sin tid, den må tåle meningsbrytning, den må bli utfordret. Ikke bare fra utsiden, fra ikke-troende eller annerledestroende, men også fra innsiden. Fra oss som tror. Jeg med min religion, dere med deres.

Det handler også om selvtillit – og tillitt til Gud. At Han – eller Hun – ikke ønsker fotsoldater som tar i mot instruksjoner, men tenkende mennesker som søker kunnskap, diskusjon – og endring når det trengs.

Dette er ikke særegent for kristendom. Skal en religion overleve trenger den frimodige.

Ta for eksempel initiativet fra danske Sherin Khankan om å etablere Skandinavias første moské som er ledet av kvinner. Alle aktivitetene i moskeen vil være åpne for begge kjønn, med unntak av fredagsbønnen som bare vil være for kvinner. Og alle imamene vil være kvinner.

For folk i et land med kvinnelig preses, og mange kvinnelige prester, kan dette høres trivielt ut. Det kan jeg forsikre om at det ikke er. Innen islam, slik majoriteten av muslimer praktiserer det, er manndominansen satt i system av ledende menn som fortolkere og åndelige veiledere. Slike initiativ fremtvinger refleksjon, diskusjon og kritikk. Forhåpentligvis skaper det også forandring. Jeg er i alle fall lei av alle de skjeggete mennene som tror de kan stille seg opp som en slags budbringer mellom meg og min skaper. De har ingen rolle der.

Med andre ord, uten frimodighet blir vi ikke den beste utgaven av oss selv. Det blir ikke samfunnet vårt, eller troen vår heller.

Frimodighet gir innsikt - og utsikt.

- ii. Den andre grunnen til at frimodighet er viktig er fordi troene våre, konstant, brukes til å undertrykke noen og holde noen tilbake. Ja. Det mener jeg. Et eller annet sted i Norge sitter det en homofil, kristen gutt og får høre at *den han er*, er syndig. Et eller annet sted sitter en muslimsk jente og får høre at hun ikke kan gifte seg med den hun elsker, fordi han ikke er muslim.

Det ligger et stort, undertrykkende potensial i all organisert religion. Det må vi som tror være de første til å innrømme.

Troende oppsøker ofte fellesskap med andre troende. Det kan ha flere grunner. Dels kan det handler om identitet, om ønsket om å bli forstått av andre som har noen av de samme prioriteringene i livet. Det kan også ligge en kraft i det å oppleve at man er en del av noe som er større enn seg selv. Men ikke alle fellesskap er sunne. De kan ha lederfigurer som setter seg selv høyere enn medlemmene i fellesskapet, og som blir opptatt av å utøve makt. Eller som tror at de forvalter en høyere sannhet om Gud enn andre gjør.

Ingen er mer forlatt enn de som opplever å få sin Gud brukt mot seg.

Vi har et ansvar overfor dem – og det er også et av formålene med frimodighet, å snakke fritt og åpent, utfordre maktmisbruk, og gi støtte til dem som trenger det – enten det er i kirka, i moskeen eller andre steder.

- iii. For det tredje går det an å påstå at frimodighet for et religiøst menneske ikke bare er en mulighet, men at det nærmer seg å være plikt. Kravet om solidaritet med de fattige, som er ett av islams fem søyler, og kravet om nestekjærlighet er sentralt i kristendommen.

Én måte å utøve dette på er å ta plass i den offentlige debatten, med et klart standpunkt i favør av de som mangler en stemme eller trenger støtte.

Den norske Kirkes synlighet i den offentlige debatten har av integreringsministeren blitt stemplet som «gjennomsyret sosialistisk». *De som tenker at mitt besøk er et bevis på det kan jeg berolige – jeg er ikke sosialist.*

Å stemple Kirkens bidrag til å forme offentligheten på denne måten, er historieløst.

Kirken i Norge har gjennom store deler av sin historie vært en aktiv og formende del av samfunnet.

Jeg vil gå så langt som å si at velferdssamfunnet og det sekulære Norge er et resultat av den kristne kulturarven vår. Solidaritetstanken i den norske

arbeiderbevegelsen har aldri stått alene. Historisk har den stått side om side med kristent solidaritetsarbeid i Norge.

Det fantes ingen folketrygd da Kirkens Bymisjon ble opprettet i 1855. Det fantes ingen velferdsstat da Blå Kors startet arbeidet sitt for rusavhengige i 1906. Det er mange kristne organisasjoner som gjennom flere år med idealistisk arbeid sammen med arbeiderbevegelsen og partiet Venstre har lagt grunnlaget for det velferdssamfunnet som vi kjenner i dag. Mange av disse organisasjonene finnes fortsatt, og de er et veldig viktig supplement til det offentlige velferdstilbudet.

Samtidig vil jeg understreke én avgjørende nyanse i dette:

Det er forskjell på å være en frimodig kristen og å være en frimodig kirke.

Det første handler om enkeltmennesket, og hans eller hennes forhold til samfunnet og til sin Gud. Det andre er en samfunnsinstitusjon - en forvalter og bærer av makt.

Kirkens ord bærer tyngre, enn en menigmanns. Det gjelder også i dag, også i den evangelisk-lutherske tradisjonen, det er ikke bare et historisk fenomen, eller katolsk. Den norske kirke er en sterk symbolbærer, også etter endringene i Grunnloven som øker avstanden til staten. Den rollen har alltid vært uavhengig av den statlige posisjonen til Kirka, og det er den fortsatt.

Forskjellen dette utgjør i praksis er at mens menigmannen bare svarer til sin Gud, så svarer Kirka *også* til sine medlemmer.

Dette får betydning både for hvilke *tema* man tar frimodig standpunkt, og hvilke *konsekvenser* slike standpunkter får.

Tema først: Flere fremstående representanter for Den norske kirke har understreket at Kirken først og fremst er et trosfellesskap, ikke et meningsfellesskap. På den måten at det er troen på Gud og Jesus som binder medlemmene sammen, ikke politisk standpunkter. Å være et fellesskap som har rom for ulike meninger, også de høyrøstede, også de politiske, er ikke det samme som være et fellesskap som *baserer* seg på slike meninger – slik som f.eks. politiske partier gjør.

Og ja, det går en hårfin balanse mellom det å gå inn i sin tid, å forsvare det kristne verdigrunnlaget, enten det gjelder søndagsåpne butikker eller etiske utfordringer ved medisinske fremskritt -- og det å ta detaljerte politiske standpunkt. Det er til enhver tid innenfor Kirkens eget skjønn å gjøre avveiningen om hvor denne balansegangen går. Så det legger jeg meg ikke opp i. Og helt ærlig – det er en såpass vanskelig balansegang at jeg er glad jeg slipper å felle noen dommer i den.

Men hvordan dere trår der, kan også ha betydning for konsekvensene det får.

I samfunn vi ikke liker å sammenligne oss med har trosfellesskapene helt definerende betydning på hva det vil si å være en god kristen, muslim, jøde eller hindu. Det avgrenser og begrenser folks liv. Fordi da står de ikke bare lenger ansvarlig overfor sin Gud, men overfor andre troende.

I sangen om *Fru Johnsen* synger Inger Lise Rypdal om *Tilsynet for Høg Moral*. Slik er det på sitt verste. Det påfører folk følelsen av skyld, skam, mindreverdighetskomplekser og utilstrekkelighet.

Jeg vet at dere vet det.

Men ta det likevel fra en som har møtt bygdedyret i Bjørheimsbygd, moralpolitiet blant norskpakistanerne, og blitt stemplet som både u-norsk og u-islamsk på én og samme tid: Det er vanskelig nok å være menneske fra før av. Vi trenger ikke all denne stemplinga i tillegg.

Jeg sa bare at det var tre grunner til at frimodigheten er viktig [*i) forandring, ii) unngå undertrykking, og at det iii) kan være en plikt å ta stilling til fordel for de som faller utenfor*], men det finnes også et fjerde: Nemlig at troendes frimodighet også har betydning for ikke-troendes inntrykk av hvem og hvordan troende mennesker er. Med flere som viser at rommet for å være kristen, eller muslim, er større enn mange kanskje forstiller seg, skaper vi større rom for andre troende til å være seg selv.

Slik at Ida kan ha Bibelen sin stående rett vei. Og slik at jenter og gutter som vil gå sine egne veier i spørsmål om ekteskap eller livsvalg, skal se at det handlingsrommet finnes.

Men frimodighet er ikke gratis. Det fører også med seg konfrontasjoner. Det kan være ubehagelig. Her vil jeg gjøre forfatteren Salman Rushdies ord til mine egne: Husk at demokrati ikke er et te-selskap, der man sitter høflig og nipper til teen sin. Demokrati er noen ganger at man river hverandres meninger, idéer og religiøse overbevisninger i fillebiter.

Det betyr at i blant kan det gå hardt for seg.

Det er greit. Gud trenger ikke livvakter.

Deltar man i debatt, har klare meninger, særlig om noe så dyptgripende personlig som gudstro, eller om betente politiske tema i den offentlige debatten, må man regne med å bli møtt med motargumenter.

I denne brytningen mellom ulike argumenter ligger det ny viten, ny kunnskap og innsikt – som både vi selv og samfunnsdebatten kan trenge.

5.

Det bringer meg mot avslutningen, og en type spørsmål jeg ofte får, og som sikkert flere av i dette rommet kjenner igjen. Nemlig spørsmål som: «Hvorfor bryr du deg om religion?», og da underforstått – «du som er så moderne» -- eller «Kunne vi ikke bare kvittet oss med religion - ville det ikke da blitt mindre diskriminering og undertrykkelse?»

Svarene mine er enkle og personlige: Religion gir meg en motvekt til materialisme. Det gir meg et sett av verdier, som selvdisiplin, solidaritet og ansvar for fellesskapet. Det gir retning til mitt indre moralske kompass.

Jesus er et viktig forbilde for kristne. Han er også en viktig profet i islam. I Koranen er han omtalt mange ganger, og han blir respektert for sine gode gjerninger. En av omtalene av Jesus i Koranen er fra da han fortsatt var et spedbarn. Maria kom hjem til sitt folk med barnet i armene og fikk høre at hun hadde gjort noe uhørt, ved å bli gravid uten å være gift. Ifølge Koranen svarte spedbarnet Jesus: *"Jeg er Guds tjener. Han har gitt meg Skriften og gjort meg til profet. Han har velsignet meg hvor jeg enn ferdes, og Han har pålagt meg bønn og godgjørenhet så lenge jeg lever, - og godhet mot min mor! Han har ikke gjort meg arrogant eller ussel. Måtte fred være over meg den dag jeg ble født, den dag jeg dør, og den dag jeg gjenreises levende"*.

Godgjørenhet. Godhet. Ikke arroganse eller usselt. Det bør være idealer for oss som tror.

Det ligger i hjertet av alle religioner at vi skal gjøre mot andre det vi vil at andre skal gjøre mot oss.

Jeg startet med å legge vekt på hvor avhengige vi er av hverandre - at vi speiler oss i hverandre, at vi leiter etter gjenkjennelse i dem vi møter. Eller som det står i Bibelen: «Som ansikt speiler seg mot ansikt i vannet, finner det ene mennesket sitt hjerte igjen hos det andre».

I dag er hjertet mitt hos dere.

Takk for oppmerksomheten.